

Štátna veterinárna a potravinová správa SR
Botanická č. 17, 842 13 Bratislava

č. j. 2033/2012-267 – rev.04/09/2018

**Informatívny materiál pre chovateľov hovädzieho dobytku, oviec a kôz o
uplatňovaní
Programu prevencie, kontroly a monitoringu niektorých prenosných spongiformných
encefalopatií (TSE) v Slovenskej republike.**

1. Zákonné právomoci

Právny rámec pre uplatňovanie Programu prevencie, kontroly a monitoringu niektorých transmisívnych spongiformných encefalopatií (TSE) v Slovenskej republike (ďalej len „Program TSE“) je obsiahnutý v týchto dokumentoch:

- **Zákon č. 39/2007 Z. z.** o veterinárnej starostlivosti znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 39/2007 Z. z.“)
- **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 999/2001** z 22. mája 2001, ktorým sa stanovujú pravidlá prevencie, kontroly a eradikácie niektorých prenosných spongiformných encefalopatií v platnom znení (ďalej len „nariadenie č. 999/2001/ES“)
- **Rozhodnutie Komisie (ES) č. 2007/453** z 29. júna 2007, ktorým sa stanovuje štatút členských štátov, tretích krajín alebo ich regiónov podľa rizika BSE v platnom znení (ďalej len „rozhodnutie komisie (ES) č. 453/2007“)
- **Rozhodnutie Komisie č. 2009/719/ES** z 28. septembra 2009, ktorým sa určitým členským štátom povoľuje prehodnotiť svoje ročné programy monitorovania BSE v platnom znení (ďalej len „rozhodnutie č. 2009/719/ES“)
- **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1069/2009** z 21. októbra 2009, ktorým sa ustanovujú zdravotné predpisy týkajúce sa vedľajších živočíšnych produktov a odvodených produktov určených pre ľudskú spotrebu a ktorým sa zrušuje nariadenie č. 1774/2002/ES (nariadenie o vedľajších živočíšnych produktoch) (ďalej len „nariadenie č. 1069/2009/ES“)
- **Vyhláška MPRV SR č. 18/2012 Z. z.** z 13.1.2012 o identifikácii a registrácii oviec a kôz v znení Vyhlášky MPRV SR č. 49/2015 Z. z. (ďalej len „vyhláška č. 18/2012 Z. z.“)
- **Vyhláška MPRV SR č. 20/2012 Z. z.** z 13. decembra 2012, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o identifikácii a registrácii hovädzieho dobytku v znení Vyhlášky MPRV SR č. 50/2015 Z. z. (ďalej len „vyhláška č. 20/2012 Z. z.“)

2. História

Choroba BSE bola u hovädzieho dobytku (ďalej len „HD“) zistená v roku 1986 vo Veľkej Británii. V nasledujúcich rokoch bol zistený jej výskyt aj u iných druhov zvierat. Nový variant Creutzfeldt - Jakobovej choroby (ďalej len „CJD“) u ľudí bol popísaný v roku 1996. Vzhľadom na mieru rizika niektorých TSE pre zdravie ľudí a zvierat bolo potrebné prijať a dodržiavať špecifické pravidlá na prevenciu, monitoring, kontrolu, zvládnutie a eradikáciu týchto ochorení.

Svetová organizácia pre zdravie zvierat (ďalej len „OIE“) na základe analýzy rizika BSE odporučila prostredníctvom Európskej komisie (ďalej len „EK“) niektorým členským štátom, vrátane Slovenska, podať na preskúmanie žiadosť o prehodnotenie štatútu krajiny vo vzťahu k riziku BSE a následne o preradenie krajiny do skupiny krajín so zanedbateľným rizikom BSE. OIE v máji 2014 na svojom rokovaní prijala rezolúciu č. 18 v ktorej uznala štatút Bulharska, Estónska, Chorvátska, Lotyšska, Luxemburska, Maďarska, Malty, Portugalska, Rumunska a Slovenska ako krajín so zanedbateľným rizikom BSE. OIE sa vo svojom vyhlásení vyjadrila, že SR spĺňa všetky požiadavky pre dosiahnutie štatútu krajiny so zanedbateľným rizikom BSE. Vykonávacím rozhodnutím Komisie č. 2014/732/EÚ, bol dňom 22.10.2014 SR uznaný štatút zanedbateľného rizika BSE.

OIE v máji 2015 zmenilo kapitolu o BSE v Zákonníku zdravia suchozemských zvierat vetou, podľa ktorej „Na účely uznávania štatútu podľa rizika BSE sa z BSE vylučuje atypická forma BSE ako choroba, ktorá sa údajne vyskytuje spontánne vo všetkých populáciách hovädzieho dobytku vo veľmi nízkej miere“.

Nariadením (EÚ) 2016/1396 zo dňa 18. 2016 bola zmenená príloha II k nariadeniu (ES) č. 999/2001, podľa ktorej do kritérií pre uznávanie štatútov BSE sa atypická forma BSE nezahŕňa.

3. Poučenie o chorobe

3.1 Bovinná spongiformná encefalopatia (ďalej len „BSE“)

BSE je fatálna nervová choroba dospelého HD. Patologické zmeny, epizootológia a spôsob prenosu tejto choroby naznačujú, že BSE je jednou z TSE zapríčinených priónmi. Experimentálne bola BSE prenesená na HD parenterálnou a orálnou cestou prostredníctvom nervového tkaniva z postihnutých jedincov. Klinický priebeh je rozmanitý, choroba môže prebiehať až niekoľko rokov.

Zvierat'om podozrivým z nakazenia BSE sa rozumie živé, zabité alebo uhynuté zviera, ktoré vykazuje alebo vykazovalo nervové poruchy, alebo progresívne zhoršovania celkového stavu spojené s narušením centrálného nervového systému a u ktorého informácie získané na základe klinického vyšetrenia, reakcie na liečbu, vyšetrenia post mortem alebo laboratorne vyšetrenia ante alebo post mortem nedovoľujú stanoviť alternatívnu diagnózu. Podozrenie na BSE vzniká u HD, u ktorého bol pozitívny výsledok rýchleho testu špecifického pre BSE.

3.2 Kusavka (ďalej len „scrapie“)

Ide o chorobu zaradenú medzi TSE postihujúce malé prežúvavce. Scrapie môže byť prenesená z jedného zvierat'a na druhé prostredníctvom kontaminovaného prostredia alebo z bahnice na jahňa. Klinické príznaky sa obvykle objavujú u zvierat vo veku od 2 do 5 rokov a zahŕňajú opakované škriabanie tela, šúchanie si tela o predmety, zmeny v správaní, depresiu, podráždenosť, agresivitu, chvenie a nekoordinované pohyby. Choroba končí úhynom zvierat'a. Známa existencia prirodzeného výskytu scrapie v populácii domácich oviec počas uplynulých dva a pol storočia a neúspech mnohých experimentov dokázať epidemiologickú spojitosť medzi scrapie a spongiformnými encefalopatiami u ľudí poskytujú významný dôkaz nízkeho rizika pre ľudí.

Európsky úrad pre bezpečnosť potravín (ďalej len „EFSA“) zverejnil v auguste 2014 svoje stanovisko v ktorom uvádza, že je nepravdepodobné očakávať zníženie výskytu klasickej scrapie bez efektívnej identifikácie a vyradovania chorých zvierat a uplatňovania účinného programu zameraného na genetickú rezistenciu oviec voči scrapie.

EFSA v auguste 2015 zverejnil vedecké stanovisko, podľa ktorého neexistujú žiadne dôkazy o súvislosti medzi scrapie a humánnymi TSE a jediným pôvodcom TSE, u ktorého je preukázané, že je zoonotické, je klasická forma BSE a výskyt Creutzfeld-Jakobovej choroby u ľudí je

podobný v krajinách s minimálnym výskytom scrapie, ako v krajinách s vysokým výskytom scrapie.

3.3 Atypická scrapie

V roku 1998 bol v Nórsku zaznamenaný výskyt choroby scrapie u oviec označenej ako Nor98, ktorá sa svojím priebehom odlišovala od dovtedy známych foriem scrapie, na základe čoho bola označená ako „atypická“ forma scrapie. Od roku 2002, keď bol v EÚ zavedený aktívny monitoring TSE u malých prežúvavcov boli aj v ďalších krajinách diagnostikované nové prípady atypických foriem scrapie, ktoré sa odlišovali od pôvodnej formy Nor98. V súvislosti s touto situáciou bolo potrebné zaviesť jednotné pravidlá pre definovanie rôznych foriem TSE u malých prežúvavcov

V súčasnosti prebieha neustály výskum nových foriem TSE v populácií malých prežúvavcov.

4. Systém hlásenia choroby

Na základe § 37 ods. 2 písm. a) zákona č. 39/2007 Z. z. je vlastník, držiteľ zvierat alebo iná fyzická osoba, fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ktorí sú oprávnení disponovať so zvieratami, produktmi živočíšneho pôvodu alebo živočíšnymi vedľajšími produktmi, povinní:

- bezodkladne hlásiť orgánu veterinárnej správy každé podozrenie na chorobu a úhyn zvierat'a a umožniť jeho vyšetrenie,
- dodržiavať povinnosti, ktoré nariadil orgán veterinárnej správy v prípade výskytu alebo podozrenia na výskyt chorôb TSE (BSE, scrapie),
- zabezpečiť prevenciu, kontrolu a eradikáciu chorôb zvierat podľa schváleného národného programu eradikácie.

Na základe § 23 ods. 1 zákona č. 39/2007 Z. z. hovädzí dobytok (HD) možno zabíjať u chovateľa na súkromnú domácu spotrebu, ak:

- bolo zabíjanie zvierat nahlásené príslušnej regionálnej veterinárnej a potravinovej správe (ďalej len „RVPS“) aspoň jeden pracovný deň vopred,
- boli dodržané požiadavky na ochranu zvierat v čase zabíjania,
- boli dodržané požiadavky na sústredovanie a neškodné odstránenie živočíšnych vedľajších produktov podľa osobitného predpisu (napríklad nariadenie č. 999/2001/ES),
- boli dodržané požiadavky na BSE podľa osobitného predpisu (nariadenie č. 1069/2009/ES).

V prípade porušenia zákona, dopustí sa vlastník, držiteľ podľa § 48 predmetného zákona priestupku a podľa § 50 správneho deliktu.

5. Špecifikovaný rizikový materiál

5.1 Definícia a pravidlá

Za špecifikovaný rizikový materiál (ďalej len „ŠRM“) sú v zmysle článku 3 a 8 a prílohy V. nariadenia (ES) č. 999/2001 a rozhodnutia komisie (ES) 2007/453 považované nasledovné tkanivá:

A. Podľa prílohy V bodu 1 a bodu 2 nariadenia (ES) č. 999/2001 tkanivá, ktoré sú získané zo zvierat s pôvodom zo SR a zo zvierat pôvodom z iných členských štátov so zanedbateľným rizikom BSE - ŠRM sú:

- 1) pokiaľ ide o hovädzí dobytok
 - lebka okrem čeluste vrátane mozgu, očí a miechy zvierat starších 12 mesiacov.
- 2) pokiaľ ide o kozy a ovce:

- lebka vrátane mozgu a očí a miecha zvierat starších ako 12 mesiacov alebo zvierat s trvalými rezákmi prerezanými cez d'asno.
- B.** Podľa prílohy V bodu 1 nariadenia (ES) č. 999/2001 tkanivá, ktoré sú získané zo zvierat pôvodom z členských štátov alebo z tretej krajiny s kontrolovaným rizikom alebo neurčeným rizikom BSE - ŠRM sú:
- 1) pokiaľ ide o hovädzí dobytok
 - lebka okrem čeľuste vrátane mozgu, očí a miechy zvierat starších 12 mesiacov,
 - chrbtica okrem chvostových stavcov, tŕňovitých a priečnych výbežkov krčných, hrudníkových a driekových stavcov, stredného krížového hrebeňa a krídel krížovej kosti, ale vrátane dorzálnych koreňových uzlín zvierat starších ako 30 mesiacov a
 - mandle, posledné štyri metre tenkého čreva, slepé črevo a mezentérium zvierat každého veku.
 - 2) pokiaľ ide o kozy a ovce:
 - lebka vrátane mozgu a očí a miecha zvierat starších ako 12 mesiacov alebo zvierat s trvalými rezákmi prerezanými cez d'asno.

5.2 Označovanie a odstraňovanie ŠRM

ŠRM je klasifikovaný podľa nariadenia č. 1069/2009 ako vedľajší živočíšny produkt kategórie 1 (VŽP) a je nevyhnutné nakladať s ním v súlade s vyššie uvedeným nariadením – do spracovateľského zariadenia na VŽP kategória 1 (kafiléria).

Dodržiavanie povinností označovania a odstraňovania ŠRM musí byť overované úradnými kontrolami orgánmi veterinárnej správy:

- nariadenia (ES) č. 999/2001 bodu 3. a 4. Prílohy V
- čl. 12 nariadenia (ES) č. 1069/2009 a Prílohy VIII nariadenia (EÚ) č. 142/2011
- metodického pokynu ŠVPS SR na výkon monitoringu a kontroly niektorých TSE v SR pre príslušný rok.

V SR musia subjekty pri jatočnom opracovaní tiel HD, oviec a kôz na bitúnkoch a rozrábkarniach a pri zabíjaní zvierat mimo schválených miest (v priestoroch domácnosti vlastníka) určených

pre súkromnú domácu spotrebu kód úkonu v CEHZ 61, umiestňovať ŠRM oddelene do osobitných nádob/kontajnerov označených textom „materiál kategórie 1 určené len na likvidáciu/len na odstránenie“.

ŠRM musí byť okamžite zafarbený zdravotne neškodnou farbou a následne odstránený v schválenom spracovateľskom závode na vedľajšie živočíšne produkty materiálu kategórie 1.

Za kvalitu dokonalého zafarbenia ŠRM vo vyčlenených a označených nádobách, resp. kontajneroch a zabezpečenie jeho odoslania do spracovateľského závodu je zodpovedný každý producent ŠRM, prevádzkovateľ bitúнку alebo rozrábky.

6. Evidencia zvierat

Základnou podmienkou pri plnení Programu TSE je identifikácia a registrácia HD, oviec a kôz podľa § 19 zákona č. 39/2007 Z. z., podľa ktorého všetky zvieratá musia byť označené a ich identifikačné údaje sa musia viesť v Centrálnej evidencii hospodárskych zvierat (ďalej len „CEHZ“).

Podrobnosti o identifikácii a identifikácii HD sú uvedené vo vyhláske č. 20/2012 Z. z. a o identifikácii a registrácii oviec a kôz vo vyhláske č. 18/2012 Z. z.

V súlade s týmito vyhláškami je každé zviera identifikované jedinečným číslom počas celého

svojho života.

Všetky hospodárstva - farmy kde sú držané HD, ovce a kozy musia byť zaregistrované v CEHZ a na hospodárstvach sa musí viesť individuálny register HD a individuálny register oviec a kôz v predpísanej forme s aktuálnymi údajmi.

7. Všeobecné zásady Programu TSE

Pravidlá prevencie, kontroly, monitoringu a eradikácie TSE sa vykonávajú na celom území SR a sú záväzné pre všetky zainteresované subjekty na základe legislatívnych pravidiel Európskeho spoločenstva priamo uplatňované v praxi a podliehajú kontrolám.

8. Prevencia a kontrola chorôb

Zákaz skrmovania živočíšnych múčok pre všetky hospodárske zvieratá na produkciu potravín je v SR platný od 1.3.2004.

Za týmto účelom sa vykonáva úradná kontrola:

- inšpekcie hospodárstiev spojená s kontrolou dodržiavania zákazu skrmovania spracovaných živočíšnych bielkovín (ďalej len „SŽB“) u prežúvavcov,
- inšpekcie výroby krmív pre hospodárske zvieratá z dôvodu zabránenia krížovej kontaminácie pri výrobe krmív a krmných zmesí určených pre rôzne druhy zvierat, ak je pri výrobe krmív povolené zapracovávanie SŽB pre neprežúvavce,
- odber úradných vzoriek krmív na analýzu spracovaných živočíšnych bielkovín,
- odber úradných vzoriek krmív na analýzu proteínu HD.

9. Systém a rozsah monitoringu BSE u HD a TSE u oviec a u kôz

Monitoring BSE u HD

Územne príslušná RVPS zabezpečí odber úradných vzoriek od uhynutých zvierat prostredníctvom veterinárneho inšpektora alebo súkromného veterinárneho lekára povereného dohľadom v zmysle zmluvy s príslušnou RVPS.

Veterinárny inšpektor alebo veterinárny asistent RVPS vykoná úradný odber vzoriek zo zvierat zabitých na ľudskú spotrebu na príslušnom bitúnku.

Monitoring TSE u oviec a kôz

Územne príslušná RVPS zabezpečí odber úradných vzoriek od uhynutých zvierat prostredníctvom veterinárneho inšpektora alebo súkromného veterinárneho lekára povereného dohľadom v zmysle zmluvy s príslušnou RVPS.

Veterinárny inšpektor alebo veterinárny asistent RVPS vykoná úradný odber vzoriek zo zvierat zabitých na ľudskú spotrebu na príslušnom bitúnku.

Systém a rozsah monitoringu BSE a HD a TSE u oviec a kôz je uplatňovaný v zmysle aktuálneho Programu TSE, ktorý je každoročne zverejňovaný vo Vestníku Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.